

***HEILBRIGÐISNEFND NORÐURLANDS
EYSTRA***

VIÐBRAGÐSÁÆTLUN TIL AÐ BÆTA LOFTGÆÐI UTANDYRA

Skammtímaaðgerðir til að draga úr loftmengun

Viðbragðsáætlun heilbrigðisnefndar Norðurlands eystra

2. útgáfa, 2023

Ábendingar til breytinga skulu berast á netfangið: hne@hne.is

Áætlun þessi var samþykkt á 131. fundi Heilbrigðisnefndar Norðurlands eystra 20. september 2023

Áætlunin er vistuð á opinni vefsíðu Heilbrigðiseftirlits Norðurlands eystra. <https://www.hne.is>

Efnisyfirlit

Efnisyfirlit.....	3
Skammstafanir.....	4
Orðskýringar.....	5
Inngangur.....	6
Skammtímaaðgerðir.....	7
Aðgerðir gegn svifryksmengun frá umferð og gatnakerfi.....	8
Framkvæmd og eftirfylgni.....	9

Skammstafanir

Skammstöfun	Skýring
CO	Kolsýringur
H ₂ S	Brennisteinsvetni
NO	Köfnunarefnismónoxíð
NO ₂	Köfnunarefnisdíoxíð
NO _x	Köfnunarefnisoxíð
O ₂	Súrefni
O ₃	Óson
PM	Almennt heiti yfir svifryk, hvort sem það er PM ₁₀ , PM _{2,5} eða PM ₁
PM ₁	Svifryk sem er minna en 1µm í þvermál (mjög fínt svifryk)
PM ₁₀	Svifryk sem er minna en 10µm í þvermál (gróft svifryk)
PM _{2,5}	Svifryk sem er minna en 2,5µm í þvermál (fínt svifryk)
SO ₂	Brennisteinsdíoxíð
VOC	Rokgjörn lífræn efnasambönd

Orðskýringar

Orð/Orðtök/Orðatiltæki	Skýring
Ársmeðaltal	Meðaltal ársins reiknað út frá sólarhringsmeðaltalsgildum
Hlaupandi 24-ra stunda meðaltal	Hlaupandi sólarhrings meðaltal reiknað út frá klukkustunda gildum.
Hæsta 8-klst. hlaupandi meðaltal	Átta klukkustunda hlaupandi meðaltal reiknað út frá klukkustunda gildum.
Klukkustundarmeðaltal	Meðaltalsstyrkur reiknaður á einum klukkutíma.
Loftmengandi efni	Efni sem mengar andrúmsloftið.
Loftmengun	Loftmengun má lýsa sem ástandi þar sem styrkur efna eða efnasambanda í andrúmslofti er orðinn það hár að hann veldur óæskilegum eða skaðlegum áhrifum á heilsu almennings eða óæskilegum áhrifum á náttúru, lífríki eða mannvirki.
Sólarhringsmeðaltal (24-ra stunda meðaltal)	Meðaltalsstyrkur reiknaður út frá klukkustundamælingum frá miðnættis til miðnættis. Til staðar þarf að vera 75% af klukkustundagildum (18 gildi) til að reikna sólarhringsmeðaltal.
Umhverfisvísir	Safn tölulegra upplýsinga er varða umhverfið í landinu og teknir hafa verið saman með það fyrir augum að auðvelda stjórnvöldum og almenningi að fylgjast með þróun og breytingum á umhverfinu.
Viðbragðsáætlun	Áætlun sem gildir um skammtímaráðstafanir sem fylgja skal ef hættu er á að farið verði yfir umhverfismörk og/eða viðvörðunarmörk og til að draga úr þeirri hættu sem slík atvik skapa og stytta tímann sem þau vara.

Inngangur

Heilbrigðisnefndum sveitarfélaga ber samkvæmt 36. gr. laga nr. 7/1998 um hollustuhætti og mengunarvarnir og 15. gr. reglugerðar nr. 787/1999 um loftgæði að gefa út viðbragðsáætlun til að draga úr loftmengun ef hún fer yfir skilgreind mengunarmörk svo að hægt sé að uppfylla þau skilyrði sem sett eru um loftgæði á Íslandi.

Viðbragðsáætlun þessi er um skipulag og stjórn aðgerða á eftirlitssvæði heilbrigðisnefndar Norðurlands eystra í kjölfar aðstæðna sem kallar á viðbrögð nefndarinnar vegna aukinnar loftmengunar utandyra og er henni ætlað að vera til leiðsagnar um viðbrögð.

Ábyrgð á áætlun þessari er á höndum heilbrigðisnefndar Norðurlands eystra og skal hún endurskoðuð reglulega. Ef verulegar breytingar verða á loftgæðum eða mengunarálagi á eftirlitssvæði heilbrigðisnefndar skal áætlunin þegar í stað endurskoðuð. Áætlunun þessi skal sömuleiðis endurskoðuð ef breytingar verða lögum eða reglugerðum sem málaflokkinn varða.

Í áætluninni er fjallað um öll helstu mengunarefni í andrúmslofti út frá þekktum uppsprettum. Ekki er tekið á lélegum loftgæðum innanhúss en vísað er á leiðbeiningar Umhverfisstofnunar um [inniloft, raka og myglu í híbýlum](#) sem finna má á heimasíðu stofnunarinnar

Skammtímaaðgerðir

Í töflu 1 eru skammtímaaðgerðir einstaka sveitarfélög á starfssvæði Heilbrigðisnefndar Norðurlands eystra geta gripið til þegar loftgæði uppfylla ekki umhverfismörk eða ef hætta er talin á að farið verði yfir umhverfismörk og/eða viðvörðunarmörk loftmengunarefna á svæðinu. Mikilvægt er að hægt sé að grípa til aðgerða sem draga eins fljótt og unnt er úr þeirri loftmengun sem fyrir er. Vakin er athygli á því að ólíkar aðgerðir geta átt við í einstökum sveitarfélögum

Tafla 1. Skammtímaaðgerðir til að auka loftgæði.

Aðgerðir/Upptök	Samgöngur (NO _x , SO ₂ , CO)	Vegryk (PM)**	Framkvæmdir (PM)	Flugeldar (PM)	Jarðvarma-virkjanir (H ₂ S)	Mengun frá öðrum löndum	Eldgos eða jökulhlaup (PM, SO ₂ , H ₂ S)	Iðnaður (PM, SO ₂ , NO ₂)
Upplýsingagjöf og leiðbeiningar	X	X	X	X	X	X	X	X
Takmarka umferð ökutækja á nagladekkjum*		X						
Takmarka umferð bifreiða sem brenna jarðefnaeldsneyti*	X							
Hraðatakmarkanir ökutækja		X						
Hvetja fólk til að nota almenningsamgöngur	X	X						
Rykbinding gatna/vegaxla/stíga		X	X					
Þvottur gatna/vegaxla/stíga		X	X					
Takmarka uppblástur á malarplönnum og vinnusvæðum		X	X					
Við niðurrif bygginga skal bleyta í um leið (skv. starfsleyfi)			X					
Þvo dekk ökutækja og vinnuvéla áður en ekið er út af framkvæmdasvæðum		X	X					
Kröfur um úrbætur			X		X			X
Heilbrigðisfulltrúi fer á staðinn			X		X			X
Upplýsingagjöf til almennings um möguleg heilsufarsleg áhrif vegna loftmengunar	X	X	X	X	X	X	X	X
Meta hvort rýma þurfi svæði/húsnæði							X	

*2. mgr. 6 gr. reglugerðar nr. 787/1999: Heilbrigðisnefnd getur takmarkað umferð og aðra starfsemi á ákveðnum svæðum um skemmri tíma fari mengun verulega yfir gildandi umhverfismörk, t.d. vegna ófyrirséðra atvika eða ef óþæginda gætir af völdum annarra mengandi efna en þeirra sem sérstakar reglur gilda um.

**Sjá næsta kafla um aðgerðir gegn svifryksmengun frá umferð og gatnakerfi.

Aðgerðir gegn svifryksmengun frá umferð og gatnakerfi

Hér eru settar fram tillögur að aðgerðum sem einstaka sveitarfélög geta notað til að takmarka svifryksmengun frá vegyfirborði. Aðgerðirnar eru settar fram í fjórum liðum. Ákveðin stigull er í aðgerðum, frá forvörnum yfir í neyðaraðgerðir. Þessi uppbygging miðast fyrst og fremst við svifryksmengun í vetrarstillum.

1. Fyrsta stigs forvarnir: Í gangi allt árið. Byggja upp hjólreiðastíga, góðar almenningssamgöngur, jafnvel hafa frítt í strætó a.m.k. fyrir ákveðna hópa og hvetja fólk til vistvænna samgangna.
2. Annars stigs forvarnir: Hefjast þegar nagladekkjatíminn nálgast. Auglýsingaherferðir varðandi val á dekkjum, negldum eða ekki. Taka þarf pólitíska ákvörðun um hvort hvetja skuli til minni notkunar nagladekkja eða leggja gjald á notkun þeirra.
3. Fyrsta stigs aðgerðir: Hefjast þegar slit á götum eykst í byrjun nagladekkjatímabils. Þá skulu götur sópaða og þvegnar með vatni, kanta á milli, þegar veður leyfir. Megináhersla á umferðarmestu götur og götur sem liggja mjög nálægt íbúðarhúsum, skólum, leikskólum o.s.fr. Svifryksspár gerðar daglega og kynntar ef ástæða er til. Ef spár gefa tilefni til þá skal sprautað rykbindiefni t.d. magnesíumklóríð, CMA (Calcium magnesium acetate), eða sambærileg efni á umferðarmestu götur, kanta á milli, þegar veður leyfir.
4. Annars stigs aðgerðir: Neyðaraðgerðir. Aðvaranir gefnar út og fólk hvatt til að stunda ekki áreyntu utan dyra a.m.k. ekki nálægt miklum umferðaræðum og halda börnum fjarri helstu umferðaræðum. Væntanlega aðeins nauðsynlegar þegar froststillur vara lengur en einn sólahring. Haldið áfram að rykbinda t.d. með magnesíumklóríði, CMA eða sambærilegum efnum. Tankbílum fjölgað og hér mætti einnig notast við saltpækil. Grípa til tímabundinna takmarkana á umferð í samræmi við ákvæði 2. og 3. mgr. 85. gr. umferðarlaga. Ef mengunarstyrkur fer yfir ákveðin mörk þarf að draga í land þann hluta forvarna sem hvetja fólk til að ganga eða hjóla. Ekki er forsvaranlegt að hvetja til göngu eða hjólreiða þegar ástand nær þessu stigi.

Lagt er til að í þeim sveitarfélögum þar sem svifryksvandi er viðvarandi verði komið á fót viðbragðsteymi sem fari með stjórn skammtímaaðgerða til að draga úr svifryksmengun.

Framkvæmd og eftirfylgni

Ábyrgð á framkvæmd viðbragðsáætlunarinnar er í höndum heilbrigðisnefndar sem skal vinna að nánari útfærslu einstakra þátta áætlunarinnar og endurskoða aðgerðir hennar á reglulega. Auk þess skal áætlunin yfirfarin reglulega. Heilbrigðisnefnd skal einnig annast eftirlit með framkvæmd áætlunarinnar og leggja mat á hvort aðgerðir hafi skilað tilætluðum árangri.

Sveitarfélögum er frjálst að stofna viðbragðsteymi, í tengslum við viðbragðsáætlunina, sem metur hvort senda eigi út tilkynningar vegna aukinnar loftmengunar, spáir fram í tímann um loftgæði og sendir út viðvaranir til almennings um að loftgæði séu líkleg til að fara yfir heilsuverndarmörk eða séu þegar yfir mörkum á viðkomandi svæðum. Viðbragðsteymið getur ákveðið hvort fara eigi út í mótvægisáðgerðir á hverjum tíma og þá hverjar. Teymið getur einnig unnið tillögur að aðgerðum fyrir heilbrigðisnefndina og lagt til aðrar aðgerðir en koma fram í viðbragðsáætluninni hverju sinni. Ef viðbragðsteymi er stofnað, skal þá koma fram í viðbragðsáætlun þeirra, hverjir eru í viðbragðsteyminu og upptalning aðila. Það er í höndum sveitarfélaga hvernig viðbragðsteymið er samsett á sínu svæði. Viðbragsáætlun til að draga úr loftmengun er ekki ætlað að koma í stað eða draga úr annarri vinnu við stefnumörkun og áætlanagerð á sviðum loftgæðamála í sveitafélaginu.